

L'advocat mataroní Santiago Martínez i Saurí va col·laborar amb en Lluís Ferrer i Clariana des de molt jove i va participar en moltes de les iniciatives de l'Obra de Sant Francesc.

Indagant en la memòria, com ell mateix indica, explica tot seguit algunes de les activitats promocionades per Ferrer i Clariana i ens presenta la persona.

Santiago Martínez i Saurí és membre destacat d'Unió Democràtica de Catalunya, partit del qual havia format part Ferrer i Clariana des del moment de la fundació.

RECORD DE LLUÍS FERRER I CLARIANA

Com que era amic del meu pare, vaig conèixer en Ferrer i Clariana des de petit i aquesta coneixença em va portar a tenir-hi una relació que, fins a la seva mort, excessivament prematura, va ser ben cordial i que em va permetre de col·laborar en moltes de les seves activitats. En tinc molts records que intentaré d'exposar.

D'en Ferrer i Clariana cal dir moltes coses. Personalment, fou un home d'una extraordinària bondat, honrat i servicial, que no tenia un no per a ningú. Sempre feia favors. Era un cap i pare responsable de família. De profunda sensibilitat religiosa i profunda catalanitat.

Enamorat de la seva ciutat natal, de la seva història i de les seves tradicions, especialment les que tenien un caire religiós, la seva obra va ser fecunda.

D'aquesta sensibilitat i d'aquesta vocació, traduïdes en fets reals, és del que volem parlar. Però cal destriar-ne diverses facetes. La primera serà la que comprèn la seva actuació política.

Educad en un ambient religiós i català, va tenir en la seva joventut ocasió de desplegar les seves inquietuds.

L'ACTUACIÓ POLÍTICA: UNIÓN DEMOCRÁTICA DE CATALUNYA.

Quan el 7 de novembre de 1931 en *El Matí*, periòdic d'orientació catalanista i democràtica, va aparèixer el manifest fundacional d'Unió Demo-

cràtica de Catalunya, en Ferrer i Clariana va dir "aquests són els meus" i va començar la seva activitat, amb altres joves d'aleshores, dintre del marc de la nova formació, els trets principals de la qual eren la defensa dels valors democràtics dintre d'una ètica cristiana i del nacionalisme català. A Mataró els militants eren pocs, però de fermes conviccions. Es reunien en cases particulars, fins que van disposar de locals propis, l'últim d'aquella època al carrer d'en Pujol. Tots els qui aleshores formaven el nucli mataroní, ja són morts. Fa d'això més de seixanta anys. Recordem uns quants noms: Francesc de P. Barbosa, Josep M. Artigas, Ferran Martínez, oncle meu, J. Casanovas, Guardiet, i l'actiu i volenterós Jesús Illa.

L'actitud d'aquella gent era valenta. La constitució d'Unió Democràtica va ser mal vista per la Lliga, perquè li prenia un sector de gent, i per Acció Catalana, ja que restava força a l'estament catòlic incorporat a les seves files; també féu forat entre els vells Tradicionalistes o Carlistes, procedència de la qual sorgiren diversos fundadors.

Cambó deia que eren uns il·lusos. A nivell local, en Jaume Llavina, aleshores destacat element catòlic dintre d'Acció Catalana, ho va blasmar, no pel contingut ideològic, sinó perquè ell, catòlic de pedra picada, veia com amb aquesta escissió Acció Catalana, el seu partit d'aleshores, perdia els elements més afins a l'ortodòxia cristiana. Això va portar que els dos personatges mataronins tinguessin un enfrontament dialèctic de cert pes. Potser l'únic, ja que ambdós, que en el fons eren d'identiques idees, foren sempre grans amics.

La llei electoral d'aleshores, muntada sobre la base de majories i minories, no permetia als partits de nova creació i de protagonisme incipient cap possibilitat d'èxit en presentar-se sols a les eleccions. En conseqüència, de vegades calia coal·ligar-se amb altres forces afins —com la Lliga— i de vegades anar sols o no presentar candidatura, i donar als seus militants i simpatitzants àmplia llibertat per votar qui estimessin oportú. A nivell local, no van disposar de cap regidor durant l'època de la República. A altres nivells, Pau Romeva era l'únic diputat al Parlament de Catalunya.

En Ferrer i Clariana, com és lògic, formà part reiterades vegades de la Junta Local d'Unió Democràtica. Va conèixer tots els membres destacats del Partit, l'amistat dels quals li perdurà fins a la seva mort. Especialment fecunda fou l'amistat amb Miquel Coll i Alentorn, amb qui tractà després no solament políticament sinó professionalment, quan cap als anys seixanta en Ferrer i Clariana es dedicava a ser corredor de cotó.

La mort, afusellat pels franquistes, de Carasco i Formiguera, li va crear un trastorn. Ell el coneixia particularment i el tenia com un autèntic líder.

Quan a les eleccions de febrer de 1936 es van polaritzar els grups polítics en el Front Català d'Ordre per les dretes, hegemonitzat per la Lliga, i en el Front Popular, capitanejat per Esquerra Republicana, en cap dels quals hi havia gent d'Unió Democràtica, en Ferrer i Clariana va votar el Front Català. Uns anys després, en ple franquisme em deia "vaig votar al Front Català d'Ordre perquè la situació política d'aleshores feia molta por, però ho vaig fer amb fàstic". Evidentment, dintre de la coalició hi havia elements gens afectes al catalanisme i de posicions conservadores, que contrarestaven amb el progressisme d'UDC.

Si bé Unió Democràtica durant la Guerra Civil va poder mantenir amb dificultat la seva estructura, no és menys cert que els valors que constituïen el seu ideari van patir la gran trasbalsada de la situació revolucionària. Membres d'UDC van ser assassinats per les dues parts, destacats dirigents del partit i d'altres van haver d'exiliar-se. De totes maneres, els membres que es quedaren van aprofitar totes les ocasions per salvar d'aquell desgavell tot el que van poder.

Acabada la Guerra Civil, la reconstrucció d'Unió Democràtica a Mataró, dintre de la forçada clandestinitat, va fer que en Ferrer i Clariana tingués una participació activa dintre del que es podia fer. Va entrar una nova generació. Malgrat això, ell continuava tenint contactes amb Roca i Caball, Coll i Alentorn i d'altres. A casa seva es celebraven reunions. Un dia, fins i tot, en el seu petit despatx del carrer d'En Pujol, núm. 32, on vivia, Maurici Serrahima, destacat element d'Unió, va fer una conferència. El temps, però, passava i els ímpetus juvenils dels vells militants de Mataró anaven minvant.

Malgrat això, en Ferrer i Clariana estava sempre en contacte amb la nova fornada, mantenia la seva fe. De vegades em preguntava "què fan els vells amics, com va tot això?".

Ferrer i Clariana, amb el manteniment dels mateixos principis, del mateix tarannà després de tantes coses passades, incòlumes fins a la seva mort, és tot un exemple d'honestetat política.

LA GUERRA CIVIL. LA SALVACIÓ DEL PATRIMONI.

La Guerra Civil del 1936 al 1939 va causar estralls de tot ordre. Un dels més dolorosos i incomprensibles va ser la destrucció d'edificis, d'imatges i de tot allò que tingués un signe religiós. El vandalisme, amb la seva obsessió destructiva, va fer desaparèixer nombroses obres d'art. Mataró i la comarca, com tants altres llocs del País, en va sofrir les conseqüències.

Comitè Antifeixista
MATARÓ

Autorització personal i intransferible

a favor de LLUÍS FERRER CLARIANA

que viu a Mataró, carrer Francesc Layret

perquè pugui acompanyar en qualitat d'ajudant del tècnic al servei del Comitè de Museus, Senyor Ribas Bertran, en tots els treballs que realitzin.

Mataró 8 de setembre de 1936

EL COMITÈ

Signature
Qui. Ferrer

COMITÈ ANTIFEIXISTA
SECRETARIAT
- MATARÓ -

Autorització del Comitè Antifeixista de Mataró perquè Lluís Ferrer i Clariana pugui acompanyar el Sr. Marià Ribas i Bertran en els treballs de salvament de patrimoni cultural (8 setembre 1936).

Eren moments de revolució i guerra, en els quals perillava la vida de molta gent. Malgrat això, gent responsable i de valentia intentaren salvar tot el que podien. En Lluís Ferrer i Clariana, jove aleshores, va ser una de les persones que més va contribuir a aquesta tasca i junt amb altres, com Marià Ribas, Rafael Estrany, etc., feren en aquest sentit moltes coses. En un moment se'ls digué “La Creu Roja de l'Art” per tot el que salvaren.

En Ferrer i Clariana arrossegava des de petit una dolència cardíaca, que si bé el va alliberar d'anar al front, va constituir una tara que va haver de suportar tota la vida i que li causà la mort ben prematurament. No hi ha dubte que si no hagués estat això, la tasca realitzada encara hauria estat més fructífera.

LES PRIMERES RESTAURACIONS.

Tot just acabada la Guerra, en Lluís Ferrer posà en moviment la seva dèria restauradora. No era un home ric, vivia modestament del seu treball, que en aquell moment era bàsicament de funcionari municipal de l'Oficina d'Abastaments. Posteriorment, dedicat a la corredoria de cotons, va tenir una època de recursos més sanejats, sempre sota el pes feixuc de la seva malaltia crònica.

Hi havia tantes coses a fer, tantes coses a restaurar! Una de les primeres activitats en aquest sentit fou el convent i l'església de les Caputxines, que havien estat incendiats. Es va bellugar molt, va interessar moltes persones i va recaptar diners. La culminació de tot això fou la constitució d'un Patronat que donaria lloc, pocs anys després, a la construcció d'un nou Altar Major, costejat per la família Fàbregas i de Caralt. En Ferrer en fou l'ànima i encarregà al seu amic Puig i Cadafalch el projecte i la direcció de l'Altar. Fou tal vegada l'última, o una de les últimes obres del cèlebre arquitecte mataroní.

Les relacions entre Puig i Cadafalch i Ferrer i Clariana sempre foren fluïdes. Li administrava, a més, algunes cases que Puig posseïa a Mataró. Recordo que, jo jove, me'l va presentar i hi vaig parlar per primera vegada. Una vegada ens va convidar a ell i altres persones a un berenar a la seva casa d'Argentona.

EL MUSEU-ARXIU DE SANTA MARIA.

Una de les seves actuacions més decisives fou la creació del Museu Arxiu Històric de Santa

Maria. Entre el que es va poder salvar i el que va anar recollint dels magatzems municipals, on havia anat a parar molta documentació, i d'altres llocs, va reunir un incipient Arxiu-Museu. De primer es va instal·lar a la Rectoria, després a una sala annexa a l'Altar del Roser, i finalment a la Sala de l'antiga Comunitat de Preveres, sobre la Sagristia Major de la Parròquia.

En una sala annexa –el 1953, en ple funcionament de l'Obra de Sant Francesc– va endegar una exposició d'art religiós mataroní i comarcal. Hi va posar molta il·l·lusió i es van reunir moltes peces i fotografies. Tinc clara a la memòria la següent anècdota. El Sr. Bisbe havia anunciat la seva visita, però era tard del migdia i encara no havia vingut; en Ferrer va haver de marxar un moment i em va encomanar que jo tingués cura de l'exposició, i fou en aquell precís moment quan el bisbe Dr. Modrego va venir a visitar-la. En Ferrer ni tan sols el va poder saludar; va tenir un gran disgust.

SANT DESIDERI.

Cap a la fi del segle XVII, Tomàs Muniesa, un jesuïta que vivia a Roma, es va poder fer amb el cos d'un màrtir romà, anomenat Desideri –un de tants ministres anomenats Desideri–. Les relíquies, no sabem per què, les va donar a la llavors vila de Mataró. Posseir en aquell temps les relíquies d'un sant esdevenia no només un honor, sinó la garantia de protecció de moltes calamitats. Els responsables del municipi i la parròquia li erigiren un altar, i les restes del sant foren tretes diverses vegades en processó, en moments difícils. La veneració i devoció de sant Desideri, tot i que amb el temps van anar minvant, formaven un actiu important de la pietat tradicional popular de Mataró, encara que va restar en segon terme quan l'inici del coneixement de les santes Juliana i Semproniana.

Amb les devastacions dels primers dies de la Revolució o Guerra Civil, l'altar fou destruït i les relíquies escampades. Poc després d'acabar la Guerra, en Lluís Ferrer va impulsar la construcció d'un nou altar i el restabliment de la devoció. Va crear l'Administració de Sant Desideri, de la qual formaveu part, a més d'ell, el meu pare, en Joan Rovira i Genís, drapaire a l'engròs que vivia al carrer del Portal de Valldeix, i possiblement algú altre. Aquests, sota l'ímpetu d'en Ferrer, endegaren i acabaren la tasca ben aviat. Recuperaren un magnífic quadre de Viladomat –“La Lapidació de Sant Esteve”– i el col·locaren com

a fons de la capella, que incloïa, a més, les relíquies i l'Altar. Per a l'antependi de l'altar, el Dr. Fèlix Castellà –important personatge mataroní del primer mig segle, de qui caldria publicar una biografia– va redactar una inscripció, no gaire afortunada. Cada 14 de setembre –festa del Sant– s'organitzava una festa i processó que, naturalment, va decaure amb el temps. La il·lusió d'en Ferrer, llavors, era que es nomenés el Sant copatró de la ciutat i s'institucionalitzés la festa amb caràcter oficial. Si bé això va tenir un cert ressò al principi –cap al 1940– després es deixà córrer.

LA CREACIÓ DE L'OBRA DE SANT FRANCESC.

En Lluís Ferrer, a la seva joventut, abans de la Guerra Civil, a més de pertànyer a diverses associacions catòliques i pietoses, i a les polítiques que ja hem esmentat, havia format part de l'Agrupació Científico-Excursionista del Centre Catòlic, i continuà essent-ne després de la Guerra Civil. L'entitat arreplegava aleshores un esplet de gent entusiasta no solament per l'excursionisme, sinó per tot allò que tenia un caràcter històric local o comarcal. N'eren elements destacats en Montells pare –de la granja de la Riera–, l'Esteve Albert, l'infatigable Jesús Illa i molts d'altres.

En Ferrer, des de tota la vida, i per tant ja en la seva joventut, com hem dit, era un catòlic fervorós i pietós. Estava enamorat de sant Francesc d'Assís i de la seva obra, per això, ja de jove ingressà en l'anomenada "Venerable Tercera Orde Franciscana del Pare Sant Francesc" que era com la branca laica del franciscanisme. Les relacions amb els Caputxins foren constants al llarg de la seva vida.

Tot va influir perquè la seva vocació per restaurar les tradicions religioses locals i el patrimoni històric es plasmés en una associació, que creada, dirigida i potenciada per ell, s'anomenés "Obra de Sant Francesc", que va aconseguir l'aprovació del Bisbat. Per què se'n deia aquest nom? Sant Francesc d'Assís fou també en el segle XIII restaurador d'ermites i capelles enrunades o abandonades, al seu país, a l'Umbria. Venia com anell al dit aquest nom d'inspiració franciscana. Reuní gent més o menys sensible a aquestes coses. No gaires, però n'hi havia un de destacat, Jesús Illa i París. Era una gran persona, plena de bondat i d'esperit de treball, que no sabia dir mai que no, i que formà part en el curs de la seva vida d'innombrables associacions i grups dintre el món del catalanisme, de la cultura, de l'escoltisme, de la política i de les tradicions religioses. Un des-

graciat accident de circulació li llevà la vida quan encara podia donar molt de si. Cal citar també en Jaume Lladó, en Joaquim Llovet i jo mateix. Involuntàriament me'n deixo d'altres que l'ajudaren en bona part de les activitats.

L'Obra de Sant Francesc es fundà l'any 1943 i fou un instrument per a canalitzar de seguida tots els impulsos restauradors de tradicions i d'edificis. En Ferrer i Clariana n'era director, i ho era en tots els sentits de la paraula, i, més encara, sense ell poca cosa s'hagués fet. Però el seu afany no acabava aquí; l'any 1952 va fer néixer una filial del Museu Arxiu i va crear el "Cercle d'Estudis Històrics Pare Josep Rius" en col·laboració amb l'Escola Pia de Santa Anna, i amb la finalitat d'impulsar estudis monogràfics històrics. També va erigir l'"Associació dels Sants Màrtirs i Advocats de la ciutat de Mataró", amb la finalitat de restaurar les devocions als Sants Màrtirs Advocats de la ciutat en temps de pestes i desgràcies, o sia, sant Sebastià, sant Roc i sant Cristòfor. En aquesta Associació es van refondre l'Administració de Sant Desideri i la de Sant Sebastià, o sia, la que donava culte a aquest sant en la capella de l'antic Portal de Barcelona, avui transformada en una petita "loggia", amb l'escultura del sant i unes inscripcions.

No cal dir que les persones que intervenien en tots aquests moviments eren, bàsicament, les mateixes, però sempre amb algun altre membre afegit. La realitat obeïa la manera de ser d'en Ferrer i Clariana. Institucionalitzar les activitats, seguint així les velles tradicions de les innombrables associacions, administracions, confraries i altres agrupacions que, des de segles anteriors, havien existit a l'entorn de la vida religiosa de la ciutat.

Acte a Sant Miquel de Mata (1951?).
A l'esquerra Jesús Illa i París i Bartomeu Llagostera.
Jesús Quadra porta l'estendard.
En primer terme, d'esquena, l'autor de l'article.
MASMM. Arxiu d'Imatges. Fotografia núm. 002712.

Benedicció de la Creu, al Corredor (1960?).

Lluís Ferrer i Clariana és a la dreta de l'oficiant, Mn. Francesc Pou. En Miquel Rovira porta la Creu. A l'esquerra Mn. Esteve Dupau. A la dreta, Manuel Clariana i Josep Maria Guañabens. MASMM. Arxiu d'Imatges. Fotografia núm. 002713. Donatiu de Marià Ribas i Bertran.

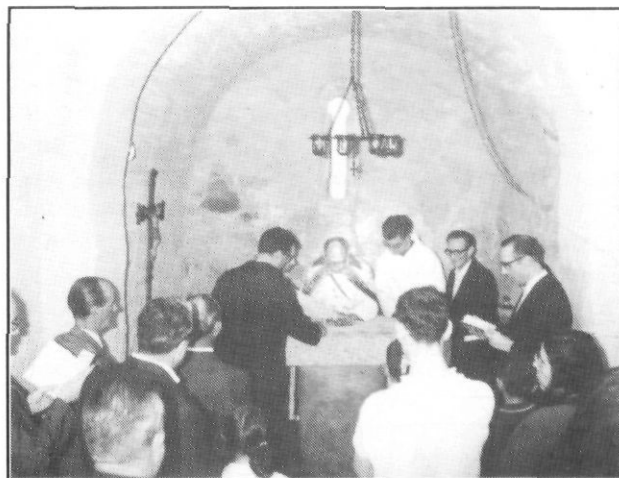
No seria just que no mencionés aquí el Sr. Marià Ribas i Bertran, present en gairebé totes les activitats promocionades per Ferrer i Clariana; no només li donà suport sinó que, amb el seu consell, la direcció artística i arquitectònica dels projectes, i l'assessorament en general, va resultar imprescindible. El tàndem Ferrer-Ribas funcionà molts anys. Ferrer tenia per Marià Ribas una gran admiració. Em va dir una vegada "Ribas és una eminència, fins i tot s'escriu en llatí amb Schulten", el gran arqueòleg alemany investigador de Numància.

ALGUNES ACTIVITATS CONCRETES DE L'OBRA.

Fora de l'estricta marc de la ciutat, cal destacar tot el que va fer als temples de Sant Martí i Sant Miquel de Mata, que es van restaurar dignament. Una làpida col·locada amb encert a la nau d'aquesta església recorda l'obra benemèrita de Lluís Ferrer i Clariana.

Arreu on hi havia quelcom a fer en relació a una capella en mal estat, o en perill o susceptible de ser restaurada, dintre de la comarca immediata, apareixia l'Obra de Sant Francesc i endegava la feina. Així, es promocionà la Junta Restauradora de l'Església Parroquial de Sant Andreu del Far. De la mateixa manera es va instituir la Junta per a restaurar i vetllar pel santuari del Corredor. Es feren a tot arreu les restaura-

Congregants de la Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors (1950). Lluís Ferrer i Clariana és a la dreta, entre Josep Fradera i Rafael Soler. A l'esquerra, a dalt de tot Antoni Comas. Presideix Mn. Antolí Vancell, aleshores rector de Santa Maria. MASMM. Arxiu d'Imatges. Fotografia núm. 001910.

Consagració de l'altar de Sant Cristòfor de Cabrils, 10 de juliol de 1966.

Mn. Francesc Pou, el Dr. Jaume González-Agàpito, aleshores encara seminarista, Lluís Ferrer i Clariana i Pere Rigau. Fotografia Tomàs Manent. MASMM. Arxiu d'Imatges.

cions necessàries, i es cercaven diners i les col·laboracions d'artistes i tècnics.

La meravellosa església pre-romànica de Sant Cristòfol al veïnat del Sant Crist de Cabrils, avui reproduïda en moltes monografies d'art antic català, va rebre també l'impuls restaurador de l'Obra de Sant Francesc, que va coordinar els treballs i va potenciar la creació d'una comissió executiva que, amb el concurs de la gent sensible d'aquella zona, els propietaris, la Diputació i l'ajuntament de Cabrils, va obtenir els recursos precisos. Les obres de restauració s'acabaren durant la dècada dels cinquanta.

LLUITES, ALEGRIES I DISGUSTOS.

Lluís Ferrer no només fou impulsor sinó que, malgrat la seva salut, fou un lluitador aferrissat en favor de tot allò que defensava. I va tenir

Consagració de l'altar de l'ermita de Sant Sadurní i Santa Rita,
2 d'octubre de 1966.
Mn. Vicenç Roig, Mn. Francesc Pou i Lluís Ferrer i Clariana.
Fotografia Masachs. MASMM. Arxiu d'imatges.

Diada de la consagració de l'altar de l'ermita de Sant Sadurní i
Santa Rita, 2 d'octubre de 1966.
D'esquerra a dreta, Marià Ribas, Mn. Francesc Pou, Joaquim Boter
de Palau i Lluís Ferrer i Clariana. A la dreta, Esteve Albert.

disgustos i alegries. Una de les seves preocupacions més fortes fou la recuperació de les imatges del Corredor, que estaven dipositades al Museu Municipal de Mataró, i que ell creia que s'havien de tornar al santuari. Va tenir topades amb el Sr. Estrany que, com a director del Museu, no n'era partidari. Una altra lluita la va sostenir per retornar a Santa Maria la vella imatge gòtica de l'Assumpció de Maria, que des de feia gairebé mig segle també estava dipositada al Museu Municipal de Mataró. No hi havia manera que es tornés. Passos, gestions i més gestions resultaven inútils, fins que un bon dia va descobrir a l'Arxiu de Santa Maria el document en què constava la propietat de l'Església i el dipòsit en favor del Museu. En conseqüència, es cancel·là el dipòsit i la imatge fou lliurada a Santa Maria. Marià Ribas en féu

una restauració acuradíssima i, com era natural, seguint amb les velles tradicions, es féu un trasllat solemne, amb processó, *Te Deum* i festes.

Però com he dit abans no tot foren alegries o victòries en les lluites que sostenia. Encara l'any 1950 existia, a l'anomenat Pla de Santa Margarida, a la part baixa del terme de Cabrera de Mar, una petita església o capella romànica dedicada a santa Margarida i abans a sant Cebrià. El propietari del terreny i per tant de la capella, volia ampliar la seva casa de pagès. La gent de l'Obra de Sant Francesc, amb en Ferrer al davant, es posaren en contacte amb el propietari. Després de reunions, gestions, discussions i lluita dialèctica, s'acordà que el propietari, Sr. Josep Viñals, desmuntaria la capella pedra per pedra i la reconstruiria una mica més avall. La capella es va desmuntar o derruir, però no es va reconstruir mai més i les pedres es van perdre. Ja no en queda cap altre rastre que dibuixos i fotografies. Fou doncs un fracàs. Uns esforços inútils i una bella obra romànica perduda.

Entre les coses a fer hi havia Santa Rita de Valldeix, abans Sant Sadurní, vella ermita que constitueix encara l'únic centre de culte del veïnat, abans rural, i ara ple d'instal·lacions i urbanitzacions. Ferrer fins i tot en publicà una breu història. Com que el propietari de l'entorn en reivindicava la propietat, l'afer es portà al Jutjat i fou motiu de plets. Mossèn Sanabre, arxiver de la Cúria Diocesana, persona amb la qual Ferrer i Clariana mantenia bones relacions, va fer un dictamen en favor de la propietat privada, que no es va considerar de cap manera just ni històricament fonamentat, i Ferrer va tenir un gran disgust. Finalment el Jutjat va fallar reconeixent la propietat eclesiàstica de l'ermita, i Santa Rita, definitivament, fou reconeguda com a propietat de Santa Maria amb el reconeixement d'una servitud de pas al seu favor des del camí de Valldeix.

PUBLICACIONS I OBRES D'INVESTIGACIÓ HISTÒRICA.

En el periòdic *Mataró* d'aquell temps; l'any 1956, Ferrer i Clariana va publicar un extensísim article a tall de memòria de la feina realitzada en els deu anys que havien passat des de la creació de l'Obra de Sant Francesc. L'article, escrit en castellà, per força, és minuciós i detallista, potser massa, però sorprèn per la quantitat dels treballs fets que explica. Tot el que aquí diem n'és només un resum, ja que ressenyar-ho tot seria difícil.

En Ferrer i Clariana fou també historiador local. Col·laborant amb Marià Ribas publicà uns opuscles sobre la *Capella pre-romànica de Cabrils* (1960) i sobre els *Monuments Històrics-Artístics i bells paratges del Maresme* (1963). Fou autor també d'un altre opuscle sobre *Sant Desideri* (1942), de la monografia *Valldeix* (1966) i, sobretot, de l'extens treball sobre la Basílica de Santa Maria titulat *Santa Maria de Mataró. La Parròquia. El Temple* (1968-1971), publicat en dos volums.

D'aquesta darrera obra, Ferrer i Clariana només pogué veure el primer volum. En morir va deixar el manuscrit del segon, que la parròquia de Santa Maria va fer imprimir i editar. No hi cerquem una fluïdesa de redacció, ni un tractament exhaustiu dels temes.

És, però, una font de dades importants, recopilades a través de molts anys d'investigació, i constitueix un instrument bàsic per a conèixer la

història de la nostra església degana, sota la influència de la qual es desenvolupà, gairebé durant dos mil·lennis, la vida religiosa de la ciutat.

Avui, mig segle després d'iniciar-se el Museu Arxiu de Santa Maria, tot repassant els papers i indagant a la memòria, hom es fa creus que un home de salut precària, que sostenia una família amb el seu treball, sense patrimoni, només amb la fe que dóna l'estima de les nostres tradicions històrico-religioses, pogués portar endavant aquesta immensa labor, que amb la lògica minva motivada pel pas dels anys, pel canvi de les situacions i, sobretot, per la seva malaltia, portà a terme fins a la mort.

Lluís Ferrer i Clariana havia nascut a Mataró el 27 d'agost de 1909, i hi va morir el 10 d'octubre de 1970.

Santiago Martínez i Saurí

1909-1970